

Autoriõiguse seadusest

Roostal 8. ja 9. augustil 2017 toimunud haridusühenduste suveseminaril «Kohalolek ja mõju» osales 90 inimest, kes esindasid 30 Eestis tegutsevat haridusühendust. Teiste seas esines Mari-Liis Orav teemal «Intellektuaalne omand»¹. EBÜ esindas ametlikult I. Leuhin.

Ainus ametlikult avaldatud foto (https://padlet.com/heleriin_joesalu/suveseminar2017)

Autoriõiguse seaduse eesmärk on tagada kultuuri järjepidevus ja kultuurisaavutuste kaitse, autoriõigusel põhinevate tootmisharude ja rahvusvahelise kaubanduse areng ning luua autoritele, teose esitajatele, fonogrammitootjatele, televisiooni- ja raadioteenuse osutajatele, filmi esmasalvestuse tootjatele, andmebaasi tegijatele ning teistele käesolevas seaduses nimetatud isikutele soodsad tingimused teoste ja muude kultuurisaavutuste loomiseks ja kasutamiseks. (AutÕS § 1 lg 1).

Autoriõiguse objektiks on teos.

Teoseks on mis tahes originaalne tulemus kirjanduse, kunsti või teaduse valdkonnas, mis on väljendatud mingisuguses objektiivses vormis ja on selle vormi kaudu tajutav ning reprodutseeritav kas vahetult või mingi tehnilise vahendi abil. Teos on originaalne, kui see on autori enda intellektuaalse loominguga tulemus (AutÕS¹ § 4 lg 2).

Samuti kehtib autoriõigus teose mitmesugustele vaheetappidele (eskiisid, visandid, plaanid jms) (AS § 4 lg 4).

Isik, kes oma nime (või pseudonüümi) all mingi teose avaldab, omab sellele autoriõigust, kuni pole tõendatud vastupidist. Tõendamiskohustus lasub autorsuse vaidlustajal (AS § 29 lg 1).

¹ Autoriõiguse seadus on lühendatult AutÕS, edaspidi kasutan selles dokumendis lühendatult AS.

Autoriõigus teosele, mille on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega, kuulub selle autoritele ühiselt (AS § 30 lg 1), so ühis- või kaasautorlus.

Autorite konsulteerimine, administratiivse juhtimise funktsioonide täitmine, teose redigeerimine, graafikute, skeemide jms joonestamine ja muu tehnilise abi osutamine autoritele ei ole aluseks ühise autorsuse tekkimisele (AS § 30 lg 6).

Kui kaks või enam õpetajat toimetavad ühe esitlusega, on neil kas kaasautorlus (valmib osadest koosnev tervik, mille osi võib ka iseseisvalt kasutada) või ühisautorlus (valmib üks jagamatu tervik). Kui õpetajad kasutavad esitluse illustreerimiseks guugeldatud fotosid, siis tuleb võimalusel autoritelt kasutusluba küsida. Maailma teises otsas tehtud foto autorit ei pruugi olla võimalik tabada. Sel juhul lähtugem kahest faktist: 1) viitame autorile võimalusel nime täpsusega, 2) kui me ei kasuta esitlust kommertseesmärgil ega saa selle kasutamisel tulu (nagu õppetöös), ei teki autoril ka väga tungivat soovi autoritasu teenimiseks.

Autoriõiguse kehtivus

Üldjoontes kehtib autoriõigus kogu autori eluea ja veel 70 aastat pärast autori surma. Autoriõiguse registreerimine ei ole kohustuslik. Nendega kaasnevad õigused kehtivad 50 aastat. Erandiks on tööstusomand, mille puhul on registreerimine vajalik. Patent kehtib 20 aastat, kaubamärk 10 või enam aastat.

Autoriõiguste omandamiseks peab olema seaduses mingi alus või, veelgi parem, leping. Lepingus saab reguleerida ka need detailid, mis seaduse sõnastusest otseselt ei tulene.

AUTORIÕIGUSED	
ISIKLIKUD ÕIGUSED	VARALISED ÕIGUSED
Ei saa loovutada, küll aga litsentsida. Õigused, mis on olemuslikult autorist lahutamatud. Need on õigus: • Autorsusele• Autorinimele• Teose puutumatussele• Teose lisadele• Autori au ja väärkuse kaitsele• Teose avalikustamisele• Teose täiendamisele• Tagasivõtmisele• Autorinime kõrvaldamisele teoselt	Saab loovutada ja ka litsentsida. Õigused: • Koopiate tegemisele• Teose levitamisele• Teose tõlkimisele• Teose kogumikele• Teose töötlemisele• Avalikule esitamisele• Eksponeerimisele• Edastamisele (nt TV)• Kättesaadavaks tegemisele (nett)• Projektidele

Millal võib teost kasutada?

- Õiguste loovutamise ehk üleandmise korral
- Litsentsimisel
- Vabal kasutamisel Autoriõiguse seaduse alusel
- Pärast autoriõiguse kehtivuse lõppemist

Litsentsimisest

Litsentsimine tähendab õigust teostada intellektuaalsest varast tulenevaid õigusi kokkulepitud ulatuses ja territooriumil.

Ainulitsents annab litsentsisaajale õiguse kasutada intellektuaalsest varast tulenevaid õigusi kokkulepitud ulatuses ning välistab teiste isikute (sealjuures litsentsiandja) kasutusõiguse samas ulatuses.

Lihtlitsentsi korral võib litsentsiandja ka ise lepingus toodud õigusi kasutada või anda kasutusõiguse teistele.

Autoriõiguste loovutamise korral tuleb üksikasjalikult määratleda, kas loovutatakse kogu teos või osa sellest, kui pikaks ajaks ning kas see sisaldab isiklikke õigusi.

Autoriõiguste litsentsimise korral on oluline määratleda poolte kokkuleppel selle ulatus ja muud lepped, leides vastused järgmistele küsimustele:

- Kas terve teos või mingi kindel osa sellest?
- Kas litsentsi saanud isik võib lubada kolmandal isikul teost kasutada?
- Milline on litsentsi kehtivusaeg?
- Millised õigused antakse: muutmine, levitamine, kopeerimine, tõlkimine?
- Millistes kanalites tohib kasutada: trükised, internet, raadio, televisioon?
- Milline on tasu suurus ja mis korra järgi toimub maksmine?
- Kas on olemas litsentsi üleandmise või all-litsentsi andmise õigus?
- Millised on litsentsi kehtivuse tingimused?
- Kuidas lahendatakse võimalikud vaidlused?

HÜPERLINKIMINE

Äriline eesmärgil

Veendu, et viidatavad veebilehed on seaduslikud.

Õppe-eesmärgil

Link ei tohi võimaldada ligipääsu teosele, mis on olnud kättesaadav vaid piiratud kasutajatele (nt ajakirja registreeritud kasutajatele)
Viidatav leht ei tohi olla ebaseaduslik.

Teose vaba kasutamise tingimused

Autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on lubatud õiguspäraselt avaldatud teost füüsilisel isikul reprodutseerida ja tõlkida isikliku kasutamise eesmärkidel tingimusel, et selline tegevus ei taotle ärilisi eesmärke (AS § 18 lg 1).

- Mingi teose osa reprodutseerimine, kui puudub varalise kasu saamise eesmärk.
- Teosele, autorile ja avaldamisajale viidates teaduslikel, hariduslikel, õigustumõistmise ja info edastamise eesmärkidel (AS § 19).
- Päevasündmuste kajastamisel

- Info edastamisel nt uudistena
- Muuseumitegevuses (vt AS § 20)
- Arvutiprogrammide adapteerimisel (vt AS § 24)
- Andmebaaside kasutamine (AS § 25¹).

Seega, kui kellegi teise teost ei kasutata selleks, et ise kasu teenida, samas aga teose autorile ja nimetusele korrektselt viidata, võib koolitunnis sisuliselt kõike legaalselt kättesaadavat ka kasutada.

Lisatasu lootuses (selle alla ei kuulu pedagoogi või lektori igapäevane töötasu) tasub:

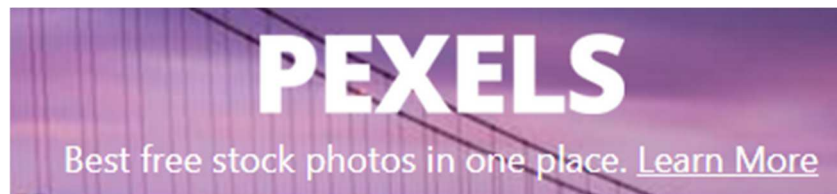
- Eeldada, et kasutatav teos on autoriõigusega kaitstud
- Teha kindlaks, kas ja millistel tingimustel on teose kasutamine lubatud
- Kahelda, kui litsentsitingimused ei sobi
- Konsulteerida juristiga või kontakteeruda autoriga

Vabakasutuses (*Creative Commons License*) olevad pildipangad lubavad teha koopiaid, pilte modifitseerida, edasi arendada ja koguni ka ärilistel eesmärkidel kasutada luba küsimata, näiteks:

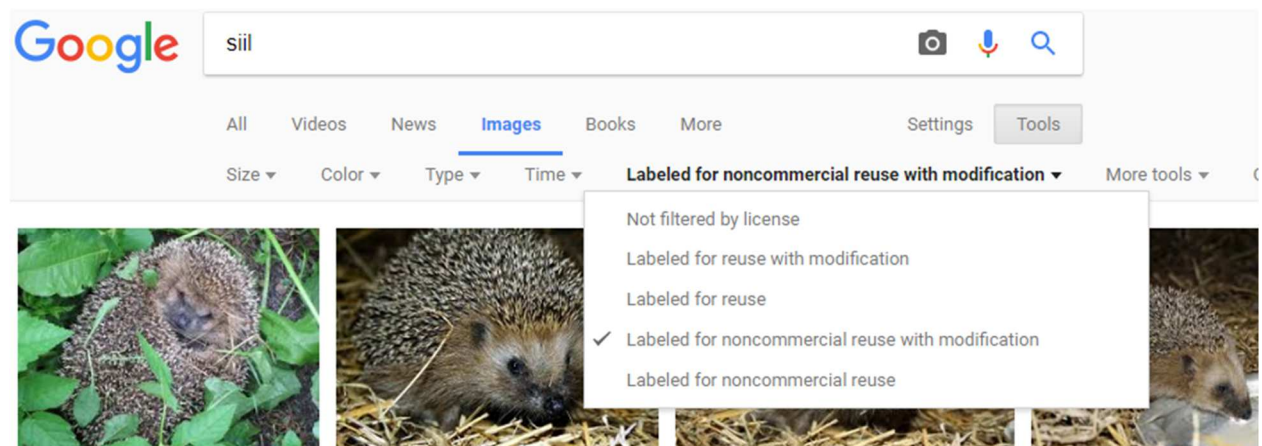
<https://stocksnap.io/>

<https://www.pexels.com/>

Alati saab nt piltide otsimisel kasutada Google abi, kui valida Tools nupu alt õige «Usage Rights»

Load:

- *Not filtered by licence* — vaikimisi seade, avaldab kõik pildid
- *Labeled for reuse with modifications* — lubatud modifitseerituna taaskasutada
- *Labeled for reuse* — lubatud taaskasutada (soovitav viidata)
- *Labeled for noncommercial reuse with modifications* — lubatud kasutada modifitseerituna mitteäriistel eesmärkidel
- *Labeled for noncommercial reuse* — lubatud kasutada mitteäriistel eesmärkidel

Autorina tasub kasutatavate allikate puhul jälgida, milline litsentsitüüp on teosele kasutamiseks antud. Järgnevad litsentsid, mille annavad teosele autorid ise, on tähistatud leppeliste sümbolitega.

Litsentside tüübid

Nõndanimetatud «copyright» märgi ei pruugi automaatselt tähendada, et töö autor on selle omanik. Tihti omistab nimetatud õiguse tööandja, kelle alluvuses vastav teos on sündinud. Eriti puudutab see juhtu, kus autor on teose loonud oma töökohustuste loomise käigus. Sisuliselt, kui õpetaja koostab mingi ettekande kooli juhtkonna korraldusel, on teose omanik kool. Kui aga õpetaja koostab oma teose omal initsiatiivil tunni mitmekesistamiseks, kuulub autoriõigus talle isiklikult.

Täpsemalt saab selle kohta teavet lehelt <https://et.wikipedia.org/wiki/Autoriõigus>

Creative Commons[®] avaldatud litsentsid võimaldavad teose autoril osast oma õigusest loobuda selleks, et avaldatud teose edasine kasutamine oleks lihtsam. Teose autor ei pruugi loobuda õigusest nõuda, et viidatakse autorile, teost jagatakse samadel tingimustel, teost kasutatakse mitteäriisel eesmärgil või et teose põhjal ei looda tuletatud teoseid. Neid nelja õigust kombineerides on koostatud kuus põhilist litsentsitüüpi:

Attribution (by)

NonCommercial (nc)

NoDerivatives (nd)

ShareAlike (sa)

Enamasti lisatakse teosele kombinatsioon ikoone, mis tähendavad nõudeid:

Autorile viitamise nõue

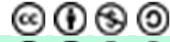
Autorile viitamise nõue, jagamine samadel tingimustel

Autorile viitamise nõue, tuletatud teose keeld

Autorile viitamise nõue, kasutada vaid mitteäriisel eesmärgil

Autorile viitamise nõue, mitteäriine, samadel tingimustel jagamine

Autorile viitamise nõue, mitteäriine, tuletatud teose keeld

Kokkuvõte

Autoriõiguse seadusega tasub tõsisemalt tutvuda alles siis, kui loodava teosega soovitakse lisaraha teenida, seda müüa. Kui pedagoog valmistab õppetunniks õpieesmärgilise esitluse, töölehe või muu teose isiklikul algatusel (mitte tööandja käsul), mida samas jagab ka kolleegidega (tööandja käsul koostatud teost saab vabalt jagada vaid oma kooli kolleegidega), kes seda samuti vaid õppetöös kasutavad, kasutatud illustratsioonide jm materjalide kohta on ka viited algautorile, pole põhjust karta seadusrikkumist.

EBÜ kodulehel on esitlustele lisatud märke

ⁱ Ettekandja keelas mitte üksnes oma ettekannet ja ennast pildistada, vaid ei jaganud ka oma slaidide kohal olnutega. Ettekandjale ei saa pahaks panna, et ta keelas oma ettekannet salvestada või muul moel jäädvustada, kuna AutÕS § 4 p 3 lg 4 kohaselt kehtib autoriõigus ka kõnedele, loengutele, ettekannetele, jutlustele ja teistele teostele, mis koosnevad sõnadest ja on väljendatud suuliselt (suulised teosed). Teisalt, allakirjutanule jääb tõsiselt arusaamatuks sellist laadi ettekande eesmärk, kui see esitatakse vaid umbes 45 isikule, kes teoreetiliselt peaksid info edastama enda esindatavates organisatsioonides. Samas, et kõnealune ettekanne ei hiilanud just originaalsusega, olles sisuliselt autoriõiguse seaduse lühike ümberjutustus, ega kujutanud endast filigraanselt kujundatud slaidiprogrammi, mida tingimata nägema peaks, otsustasin selle kuulmisest ajendatult teha osaliselt ettekandele, peamiselt aga nimetatud seadusele tuginedes uue ülevaate selliselt, et see ei kahjustaks mingilgi määral Orava autoriõigusi, annaks aga lugejale kindlama tunde, kui see ettekande kuulmise järel tekkis.

ⁱⁱ *Creative Commons* (CC) on San Franciscos asuv mittetulundusühing, mis tegutseb eesmärgiga suurendada vabalt jagatavate ja kasutatavate loometeoste hulka. Sellest lähemalt vt lehelt https://et.wikipedia.org/wiki/Creative_Commons

